

Ленче А. НАСЕВ¹
 Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Р. Македонија,
 Музичка академија,
 Одсек музичка теорија и педагогија

ПЕДАГОШКА УСМЕРЕЊА У УЧБЕНИЦИМА НОТНОГ ПЕВАЊА СТЕФАНА ГАЈДОВА (поводом 110 година од његовог рођења 1905–1992)

У овом раду биће приказани педагошка и методска усмерења из области мелодике, ритма и музичке теорије у учбеницима за нотно певање македонског композитора и педагога Стефана Гајдова. Њима ће бити откривени, утврђени и дефинисани музичко-педагошки концепти прошлости. Сумирање музичко-педагошких идеја Стефана Гајдова у настави нотног певања, накнадно ће омогућити да се у широким оквирима сагледају почеци формирања музичког образовања у Македонији.

Кључне речи: Стефан Гајдов, музичко образовање, нотно певање

Ове године се навршава сто и десет година од рођења најзначајнијег македонског музичког педагога, диригента, композитора и музичког ствараоца Стефана Гајдова. Истинску љубав према музици Гајдов је развијао током школовања у велешкој гимназији где је изучавао клавир и хорско дириговање код професора музике Стефана Шијачког (1885–1957) који је у том периоду живео и стварао у Велесу. Своје музичко школовање наставио је у средњој музичкој школи у Београду (данас Стеван Мокрањац) где је у школској 1928/1929., за само три године, завршио са одличним успехом на Наставно-теоријском одсеку (Тодорчевска, 2004: 33). Гајдов је био први Македонац који се школовао у овој образовној институцији код, у то време, угледних професора: Милоја Милојевића (1884–1946), Косте Манојловића (1890–1949), Јосипа Штолцера-Славенског (1896–1955) и других. Године 1929. је постао члан Удружења југословенских музичких аутора – Београд (Тодорчевска, 2012: 6). За Гајдова овај период представља путоказ у његовом стваралаштву. По завршетку Музичке школе у Београду, био је постављен за учитеља музике у гимназији у Велесу у школској 1929/1930. Истовремено је основао и мешовити хор *Јека са Вардара*. Године 1932. премештен је у Вуковар за учитеља музике у гимназији где остаје све до 1941. године.

Гајдов 1935. започиње стварање музичко-педагошке литературе, када је штампана његова прва збирка *Песме у један, два и три гласа за децији и женски хор* (Гајдовић, 1935). Она постаје обавезна литература свих школа наставног кадра Краљевине Југославије. Збирка је изазвала интересовање, па је штампано и њено друго издање 1936. године (Гајдовић, 1936). По завршетку Другог светског рата, Стефан Гајдов прво је радио као професор певања у Женској гимназији у Скопљу од 1945/1946, а од 1947. до 1960. године у Средњој музичкој школи у Скопљу, где је предавао стручне предмете одређене наставним програмима: Солфеђо, Елементарна музичка теорија, Музичке облике,

¹ lence.nasev@ugd.edu.mk

Историја музике, Методика солфеђа, Методика елементарне теорије музике, Пијано, Контрапункт, Хорско дириговање, Свирање партитура и Вежбе компоновања. Од 1955. године па до пензионисања 1970. године, обавља дужност директора десетогодишње музичке школе у Скопљу.

Методска усмерења из области мелодике, ритма и музичке теорије у учбеницима Стефана Гајдова

Музичка настава у основном и средњем образовању, како у општеобразовном, тако и у стручном типу по завршетку Другог светском рада па до данас у Македонији, била је различито називана. У почетку носи назив: Нотно певање, а касније Музичко васпитање, Музичка култура, Музичко образовање. Иако различито називана, њен циљ је био идентичан – музичко описмењавање ученика. У процесу реализације васпитних, образовних и практичних циљева, у музичкој настави увек су биле присутне три области: **мелодика, ритам и музичка теорија.**

Стефан Гајдов је у току педесетих година прошлог века написао музичке учбенике за скоро све разреде општег основног образовања.² Они представљају прве учбенике у македонској музичкој педагогији чиме, у суштини, започиње „историја израде македонских музичких учбеника“ (Коларовска, 1998: 72). Његови учбеници су били актуелни наредних тридесет година, све до осамдесетих година прошлог века. Несумњиво су оставили дубок траг у процесу музичког описмењавања.

Гајдови учбеници представљају први пример у македонској музичкој педагогији, чиме се на латентан начин теоретско знање повезује са мелодиком и ритмом. У њима је назначена доминантност практичних вежби које су усмерене према развоју музичког слуха, интонативне стабилности, осећај тоналитета и ритма.

У методском приступу извођења наставе и законитости из области мелодике, ритма и музичке теорије, примећује се одређени степен утицаја српског композитора и педагога Милоја Милојевића.

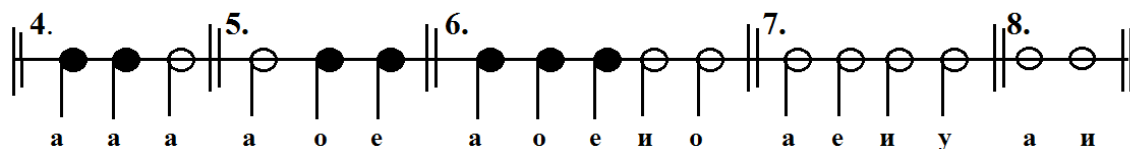
За постављање звука Гајдов користи лествично-интервалску методу. У учбеницима јасно наглашава да тонови имају аретинске и латинске називе, од којих први служе за певање тонова (солфеђирање), док се „латинска имена употребљавају за практични и теоријски рад у музичким предметима“ (Гајдов, 1969: 7). Упоредо са овим, Гајдов за успешно савладавање методских потешкоћа наставницима препоручује да приликом нотног певања тонове именују неутралним слоговима. Истиче: „У певању свих мелодијских вежби из овог учбеника може се постићи успех, који ће послужити као битна основа у музичком усавршавању у вишим разредима само под условом – да наставници, након утврђивања тонова аретинских слогова, примећују и неутралне слоге: на, ну, ни, но.“ (Гајдов, 1962: 19). Овакви методски приступи несумњиво потврђују утицај Милоја Милојевића.³

² Стефан Гајдов: Учебник по нотно пеење: за III отделение (1952); Учебник по нотно пеење: за IV отделение, (1953); Учебник по нотно пеење: за V отделение на осмолетките и I клас на гимназиите (1953); Учебник по нотно пеење: за VI отделение на осмолетките и за II клас гимназија (1955); Учебник по нотно пеење: за VII отделение и III клас (1956); Нотно пеење: за VIII отделение (1959).

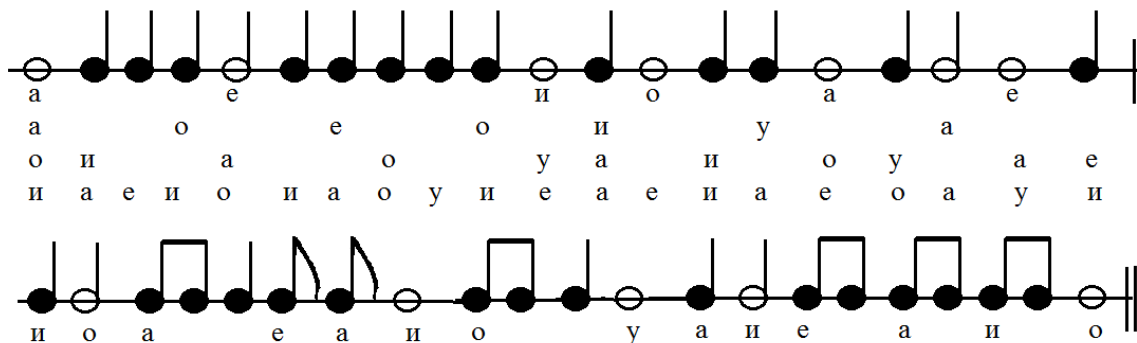
³ „Милоје Милојевић користи апсолутно именовање тонова, а у различитим фазама и по одређеној потреби и циљу сугерише именовање тонова неутралним слогом, посебно у почетној фази учења“, Гордана Каран, *Музичко-педагошка делатност Милоја Милојевића*, докторска дисертација, рукопис, Универзитет

Стефан Гајдов, као и Милоје Милојевић, пратили су принцип поставке „тактова“ и „њихових делова“, уместо ритмичких удара и мензурације. Притом, такт код Гајдова представља још врсту и број јединица, односно меру. При обради ритма он користи технике „куцања“ и „вокализовања“. Техника тактирања прве четвртине у такту изговарања двосложне речи „је-дан“ је задржан у настави и до данас.

Део поставки извођења из области ритма представљене су изоловано и независно од мелодијског тока, као посебни ритмички примери исписани на једној линији нотног система. Сличност у постављању дужина трајања тонова уз „вокализирање“ код Гајдова и Милојевића се најексплицитније огледа у следећима примерима:

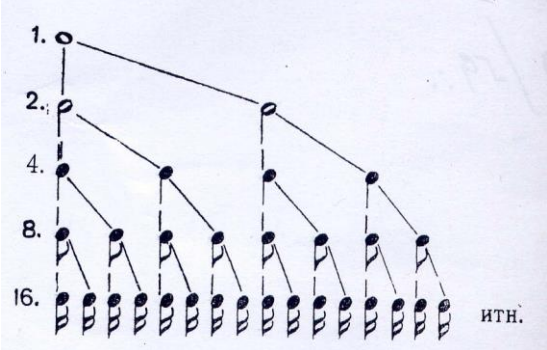
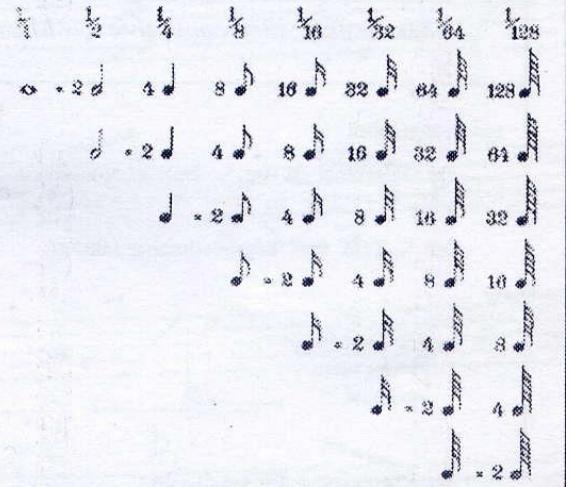

Пример 1: Стефан Гајдов ритмичке вежбе – „вокализација“ (Гајдов, 1957: 5)

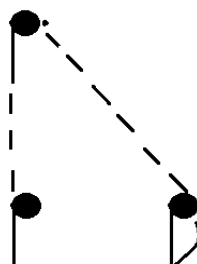
Пример 2: Милоје Милојевић ритмичке вежбе за утврђивање нотних трајања „вокализирањем“ (Милојевић, 1939: 20)

Гајдов је ученицима приближавао поделу тонова на целе и шеснаестине графичким приказом. Упоредна табела у којој су наведени прикази нотних трајања показују како је приказивање тонских трајања Гајдов видно симплификовао у односу на Милојевића.

Стефан Гајдов (Гајдов, 1957: 5)	Милоје Милојевић (Милојевић, 1939: 23)

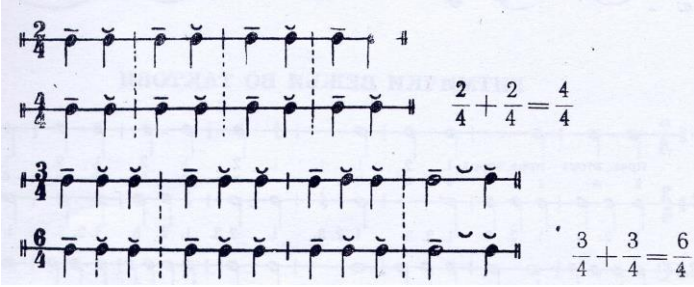
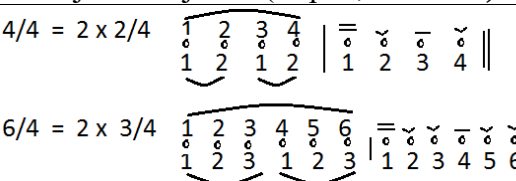
Упоредна табела 1: Приказ нотних трајања код Стефана Гајдова и Милоја Милојевића

Гајдов на сличан начин, графички представља и продужавање трајања ноте са циљем визуелног објашњења „математичког проблема“ ученицима који тек почињу са изучавањем музике.

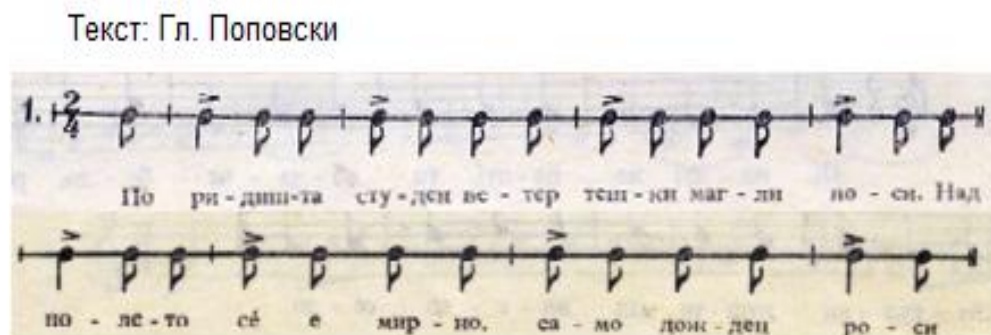
Пример 3: Стефан Гајдов, решење ритмичких проблема четвртина са тачком у учбенику четвртог разреда. (Гајдов, 1953: 34)

Гајдов тактове дели на парне и непарне и просте и сложене. Групише их према нагласцима. У односу на објашњење приказа сложених тактова он прави „математичку варијацију“ тиме што користи сабирање уместо множења.

Стефан Гајдов (Гајдов, 1957: 14)	Милоје Милојевић (Каран, 2010: 76)

За извођење ритмичких фигура триола, квинтола, септола и нонола Гајдов је од Милојевића преузео и поделу на парне и непарне ритмичке јединице.⁴ Код објашњавања триоле Гајдов наводи: „Када поделимо основну јединицу за бројање на два дела и додамо још један такав део добићемо три једнака дела који заједно опредељују јединицу за бројање. Ову ритмичку особеност називамо триолом“ (Гајдов, 1955: 42)

Технику „ритмичког речитатива“ Гајдов користи у објашњењу предтакта. Он на основу текста од македонских писаца прави ритмичке примере текста са циљем приближавања непотпуних тактова ученицима.

Пример 4: Стефан Гајдов, ритмички пример предтакта у уџбенику петог разреда (Гајдов, 1979: 31)

У области музичке теорије у уџбеницима Стефана Гајдова, поред знања о основној тонској скали, у највећој мери преовлађује усвајање система тонских висина и интервала, помоћу којих се формирају звучни ефекти међусобног утицаја тонова.

Закључак

Преузевши концепт Милоја Милојевића, може се рећи да је Гајдов у музичкој теорији нотног певања у Македонији, индиректно успоставио и немачки концепт извођења појмова, појава и законитости у музици.

Из изложеног можемо да уочимо да постоји одређени степен сличности, али и разлике у начину презентовања изложеног градива у уџбеницима Стефана Гајдова и Милоја Милојевића. Гајдов је од Милојевића, поред осталог, преузео и шематско приказивање појава. Минималне разлике се уочавају у области ритма, док је методски приступ на примерима из области мелодике задржан. Генерално, оно што разликује Гајдова од Милојевића је минимално присуство музичке теорије у његовим уџбеницима. Највећи допринос Стефана Гајдова је управо његов композиторски рад преко кога ствара мелодијско-инструктивну грађу у уџбеницима.

Музичко-педагошка свестраност Гајдова, његова мисија као педагога у настави и аутора првих македонских уџбеника у настави музичког образовања даје нам за право да констатујемо да је управо он поставио темеље самосталне македонске музичке педагогије.

⁴ Упореди са: Гордана Каран, наведено дело, 76.

ЛИТЕРАТУРА

- Гајдовић 1935: С. Гајдовић, *Песме у један, два и три гласа за дечији и женски хор*, Београд: Земун.
- Гајдовић 1935: С. Гајдовић, *Песме у један, два и три гласа за дечији и женски хор*, Београд: Земун.
- Гајдовић 1936: С. Гајдовић, *Песме у један, два и три гласа за дечији и женски хор*, Београд: Земун.
- Гајдов 1952: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за III одделение*, Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија
- Гајдов 1952: С. Гајдов, *Solfeggio, со потребни теориски познавања: за прва година на основните музички училишта и I и II клас гимназија*, Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија.
- Гајдов 1953: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за IV одделение*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1953: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за V одделение на осмолетките и I клас на гимназиите*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1955: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за VI одделение на осмолетките и за II клас гимназија*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1956: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за VII одделение и III клас*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1957: С. Гајдов, *Учебник по нотно пеење: за I клас на гимназиите*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1959: С. Гајдов, *Нотно пеење: за VIII одделение*, Скопје: Просветно дело.
- Гајдов 1979: С. Гајдов, *Музичко воспитание за V одделение*, Скопје: Просветно дело.
- Каран 2010: Г. Каран, *Музичко-педагошка делатност Милоја Милојевића*, докторска дисертација (рукопис), Београд: Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности, Катедра за солфеџо и музичку педагогију.
- Милијевић 1939: М. Милијевић, *Основи музичке уметности у вези са ритмичким и мелодијским вежбањима I део*, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.
- Тодорчевска 2004: Ј. Тодорчевска, Стефан Гајдов (1905-1992), *Музиката на почвата на Македонија од Атанас Бадев до денес: прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија*, книга 12, Скопје: Македонска Академија на науките и уметностите.
- Тодорчевска 2012: Ј. Тодорчевска, Стефан Гајдов, *стожер на македонската музичка култура, Музичка научна манифестација „Струшка музичка есен“, 15-16 септември, 2012, Струга, Р. Македонија*. Скопје: Сојуз на композитори на Македонија – СОКОМ.

PEDAGOGICAL ORIENTATION IN TEXTBOOK LITERATURE FOR SINGING BY NOTATION OF STEFAN GAJDov

Summary

Macedonian composer and respected musical pedagogue Stefan Gajdov is the author of literature for singing by notation. His textbooks were in active use in teaching practice in Macedonia for thirty years. This paper investigates pedagogical orientation and influences in the textbook literature for singing by notation of Stefan Gajdov. Through the influence of Serbian composer and pedagogue Miloje Milojevic in Gajdov's textbooks German concept is indirectly implemented in the music pedagogy in Macedonia.

Key words: Stefan Gajdov, Macedonian music pedagogy, singing by notation

Lenče A. Nasev